

فرہنگ سراج

عبارت و ترکیبات قرآنی بر اساس ترتیب آیات

تألیف:

دکتر محمد بن عبدالعزیز حضری

ترجمہ:

فایق احمدی

سرشناسه	:	خضیری، محمد
عنوان قرارداد	:	السراج فی بیان غریب القرآن فارسی.
عنوان و نام پدیدآور	:	فرهنگ سراج: عبارات و ترکیبات قرآنی بر اساس ترتیب آیات/ تالیف محمد بن عبدالعزیز الخضیری؛ ترجمه فایق احمدی.
مشخصات نشر	:	سنندج: آراس، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	:	۳۵۰ ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۶۸۴۰-۰۰۰-۰
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
موضوع	:	قرآن -- واژه‌نامه‌ها -- فارسی
شناسه افزوده	:	احمدی، فایق، ۱۳۴۸ - مترجم
رده بندی کنگره	:	۱۳۹۱ ۴۱۰۴۱ س ۶۴ خ/ ۶۸ BP
رده بی دیوبی	:	۲۹۷/۰۳
شماره کتابشناختی ملی	:	۲۹۳۷۴۶۰

انتشارات آراس

فرهنگ سراج

(عبارات و ترکیبات قرآنی بر اساس ترتیب آیات)

مؤلف: دکتر محمد بن عبدالعزیز الخضیری

مترجم: فایق احمدی

صفحه آرایی: امیر نحوی

طراح جلد: زهره میرغضنفر

ناشر: آراس

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۴

تیراژ: ۲۰۰۰

قیمت: ۱۸۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۸۴۰-۰۰۰-۰

آدرس: سنندج چهارراه شهدا پاساژ عزتی انتشارات آراس

تلفن: ۰۸۷-۳۳۱۲۸۳۴۱

ایمیل: arasbooks73@gmail.com

فهرست

۷.....	مقدمه‌ی مترجم.....
۱۱.....	مقدمه‌ی مؤلف.....
۱۲.....	سُورَةُ الْقَائِحَةِ.....
۱۳.....	سُورَةُ الْبَقَرَةِ.....
۲۵.....	سُورَةُ آلِ عِمْرَانَ.....
۳۱.....	سُورَةُ النَّازِعَاتِ.....
۳۸.....	سُورَةُ الْمَائِدَةِ.....
۴۶.....	سُورَةُ الْأَنْعَامِ.....
۵۳.....	سُورَةُ الْأَعْرَافِ.....
۶۴.....	سُورَةُ الْأَنْقَالِ.....
۶۷.....	سُورَةُ التَّوْبَةِ.....
۷۴.....	سُورَةُ يُوسُفَ.....
۷۹.....	سُورَةُ هُودٍ.....
۸۶.....	سُورَةُ يُوسُفَ.....
۹۲.....	سُورَةُ الرَّعْدِ.....
۹۴.....	سُورَةُ إِبْرَاهِيمَ.....
۹۶.....	سُورَةُ الْحَجَرِ.....
۱۰۰.....	سُورَةُ النَّحْلِ.....
۱۰۵.....	سُورَةُ الْإِسْرَاءِ.....
۱۱۲.....	سُورَةُ الْكَافِرِ.....
۱۲۰.....	سُورَةُ مَرْيَمَ.....
۱۲۴.....	سُورَةُ طه.....
۱۳۰.....	سُورَةُ الْأَنْبِيَاءِ.....
۱۳۶.....	سُورَةُ الْحَجِّ.....
۱۴۲.....	سُورَةُ الْمُؤْمِنُونَ.....
۱۴۶.....	سُورَةُ التَّوْرِ.....

۱۵۱	سُورَةُ الْفُرْقَانِ
۱۵۵	سُورَةُ الشُّعَرَاءِ
۱۶۰	سُورَةُ التَّمْلِ
۱۶۶	سُورَةُ الْقَصَصِ
۱۷۳	سُورَةُ الْعَنْكَبُوتِ
۱۷۷	سُورَةُ الرُّومِ
۱۸۰	سُورَةُ لُقْمَانَ
۱۸۳	سُورَةُ السَّجْدَةِ
۱۸۴	سُورَةُ الْأَحْزَابِ
۱۹۲	سُورَةُ سَبَأٍ
۱۹۷	سُورَةُ فَاطِمِ
۲۰۱	سُورَةُ يَسٍ
۲۰۴	سُورَةُ الصَّافَاتِ
۲۱۰	سُورَةُ ص
۲۱۷	سُورَةُ الزُّمَرِ
۲۲۳	سُورَةُ غَافِرٍ
۲۲۹	سُورَةُ فُصِّلَتْ
۲۳۴	سُورَةُ الشُّورَى
۲۳۹	سُورَةُ الزُّخْرُفِ
۲۴۴	سُورَةُ الدُّخَانِ
۲۴۷	سُورَةُ الْحَاجَةِ
۲۴۹	سُورَةُ الْأَحْقَافِ
۲۵۲	سُورَةُ مُحَمَّدٍ
۲۵۶	سُورَةُ الْفَتْحِ
۲۵۹	سُورَةُ الْحَجَرَاتِ
۲۶۱	سُورَةُ ق
۲۶۵	سُورَةُ الذَّارِيَاتِ
۲۶۸	سُورَةُ الطُّورِ
۲۷۱	سُورَةُ النَّجْمِ
۲۷۴	سُورَةُ الْقَمَرِ

۲۷۸.....	سُورَةُ الرَّحْمَنِ
۲۸۲.....	سُورَةُ الْوَاقِعَةِ
۲۸۷.....	سُورَةُ الْحَدِيدِ
۲۹۱.....	سُورَةُ الْمُجَادَلَةِ
۲۹۳.....	سُورَةُ الْحَشْرِ
۲۹۶.....	سُورَةُ الْمُتَحَنِّنَةِ
۲۹۸.....	سُورَةُ الصَّافِّ
۲۹۹.....	سُورَةُ الْجُمُعَةِ
۳۰۱.....	سُورَةُ الْمُنَافِقِينَ
۳۰۲.....	سُورَةُ التَّحَاثُّبِ
۳۰۴.....	سُورَةُ الطَّلَاقِ
۳۰۵.....	سُورَةُ التَّحْرِيمِ
۳۰۷.....	سُورَةُ الْمُلْكِ
۳۱۰.....	سُورَةُ الْقَلَمِ
۳۱۳.....	سُورَةُ الْحَاقَّةِ
۳۱۶.....	سُورَةُ الْمَعَارِجِ
۳۱۹.....	سُورَةُ نُوحٍ
۳۲۰.....	سُورَةُ الْجِنِّ
۳۲۳.....	سُورَةُ الْمُزَّمِّلِ
۳۲۵.....	سُورَةُ الْمُدَّثِّرِ
۳۲۷.....	سُورَةُ الْقِيَامَةِ
۳۲۹.....	سُورَةُ الْإِنْسَانِ
۳۳۲.....	سُورَةُ الْمُرْسَلَاتِ
۳۳۴.....	سُورَةُ النَّبَاِ
۳۳۷.....	سُورَةُ النَّازِعَاتِ
۳۳۹.....	سُورَةُ عَبَسَ
۳۴۱.....	سُورَةُ التَّكْوِيْنِ
۳۴۳.....	سُورَةُ الْاِنْفِطَارِ
۳۴۴.....	سُورَةُ الْمُطَفِّفِيْنَ
۳۴۵.....	سُورَةُ الْاِنْشِقَاقِ

۳۴۷	سُورَةُ الرُّوجِ
۳۴۸	سُورَةُ الطَّارِقِ
۳۴۹	سُورَةُ الْأَعْلَى
۳۵۰	سُورَةُ الْغَاشِيَةِ
۳۵۱	سُورَةُ الْفَجْرِ
۳۵۳	سُورَةُ الْبَلَدِ
۳۵۴	سُورَةُ الشَّمْسِ
۳۵۵	سُورَةُ اللَّيْلِ
۳۵۶	سُورَةُ الضُّحَى
۳۵۷	سُورَةُ الشَّرْحِ
۳۵۷	سُورَةُ التِّينِ
۳۵۸	سُورَةُ الْعَلَقِ
۳۵۹	سُورَةُ الْقَدْرِ
۳۵۹	سُورَةُ الْبَيِّنَةِ
۳۶۰	سُورَةُ الزَّلْزَلَةِ
۳۶۱	سُورَةُ الْعَادِيَّاتِ
۳۶۱	سُورَةُ الْقَارِعَةِ
۳۶۲	سُورَةُ التَّكْوِيْنِ
۳۶۲	سُورَةُ الْعَصْرِ
۳۶۳	سُورَةُ الْهُمَزَةِ
۳۶۴	سُورَةُ الْفِيلِ
۳۶۴	سُورَةُ قُرَيْشٍ
۳۶۵	سُورَةُ الْمَاعُونِ
۳۶۵	سُورَةُ الْكَوْثِرِ
۳۶۶	سُورَةُ الْكَافِرُونَ
۳۶۶	سُورَةُ النَّصْرِ
۳۶۶	سُورَةُ الْمَسَدِ
۳۶۷	سُورَةُ الْإِخْلَاصِ
۳۶۷	سُورَةُ الْفَلَقِ
۳۶۸	سُورَةُ النَّاسِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مقدمه‌ی مترجم:

«إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ، نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَ مِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَ مَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ».

بیگمان تنها راه زندگی حقیقی و راستینی که مورد رضایت و پسند الله تعال باشد، راهی است که در قرآن بیان شده است، و زندگی و سعادت را فقط باید در آن راه جست، و زندگی بدون شیوه و برنامه‌ای که قرآن ارائه داده است، قطعاً غم‌ناک است، زیرا قرآن همان روحی است که اگر بنده آن را از دست دهد، شمار مردگان قرار خواهد گرفت.

نسل اول این امت با قرآن آشنا شدند، و آن را در خود و جامعه‌ی هدفشان تطبیق دادند، از این رو به آن زندگی سعادت‌مندی دست یافتند که الله تعالی به شیوه‌های مختلفی در کتابش توصیف نموده است، و سلف این امت طعم و مزه‌ی آن زندگی را چشیدند و با سرچشمه‌اش کاملاً آشنا بودند، از این رو با تدبیر در کلام الهی و عمل به مضامین آن، ارتباطشان را با آن مستحکم ساختند. چرا که می‌دانستند این قرآن وسیله‌ی هدایت و رحمت بوده و تمامی اموری که در دنیا و آخرت بدان نیاز دارند در آن بیان شده است: ﴿... وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تَبْيِينًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ﴾ (نحل/۸۹)

«... و ما این کتاب را بر تو نازل کرده‌ایم که بیانگر همه چیز (امور دین مورد نیاز مردم) و وسیله‌ی هدایت و مایه‌ی رحمت و مژده‌رسان مسلمانان است».

امروزه این امت تمام اندیشه‌ها و نظریاتی را که بندگان کوتاه فکر مطرح کرده‌اند، و گمان می‌کنند خوشبختی و رفاه و آسایش تنها به وسیله‌ی اجرای آن‌ها متحقق می‌شود، آزموده‌اند، اما در حقیقت در پس

آن نظریات، چیزی جز شقاوت و بدبختی نچیده‌اند! و این یک امر بدیهی است چرا که عزت و اقتداری که سلف این امت به آن دست یافتند، قطعاً نتیجه پای‌بندی و ارتباط تنگاتنگ و همزیستی با قرآن و تدبیر در آن بود، و با همین قرآن بود که بر دشمنانشان پیروز شدند، و از بز چرانی به سیادت و رهبری مردم ارتقاء یافتند، و دولت‌ها و حکومت‌های هم‌عصر خود را مسخر خود ساختند. و تا زمانی که به این باور برسیم که علت همه‌ی آن موفقیت‌ها عمل به قرآنی است که در دسترس ما است، قطعاً برای رسیدن به سعادت و عزت و شکوه و سیادت، حاره‌ای جز پیمودن راه و برنامه و شیوه‌ی زندگی آن بزرگواران، با راه‌نمای این قرآن نداریم، و تردیدی نیست آنچه که این امت بزرگ را به وادی سقوط و تباهی کشانده است، دوری‌شان از همان منبع عزت و کرامت است. الله متعال این امت را با این کتاب گرانمایه عزت بخشیده است، و اگر عزت و اقتدار را در غیر آن بجوید، او را خوار و زبون میگرداند.

و مهمترین مرحله‌ی همزیستی با قرآن، و به داوری گرفتن و تطبیق آن در تمامی جوانب و مراحل زندگی فهم مفردات و واژگان قرآن، و تدبیر در معانی و مفاهیم عبارات و آیات آن است، و سلف صالح ما به این مرحله توجه ویژه‌ای نشان داده‌اند، زیرا یتیم داشتند رسیدن به مرحله‌ی بعدی، یعنی تطبیق عملی آن، با گذر از این مرحله امکان‌پذیر است، و به خاطر اهمیت همین مرحله است که یتیم قرآن کریم در بسیاری اوقات هدف از نزولش را منحصراً تدبیر در آیاتش معرفی می‌کند:

﴿كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ﴾

(ص/۲۹)

«(این قرآن) کتاب پرخیبر و برکتی است و آن را برای تو فرستاده‌ایم تا درباره‌ی آیاتش بیندیشند و خردمندان پندگیرند.»

و صد البته آنچه بر مصایب این امت می‌افزاید، و او را از کتاب پروردگارش دور می‌گرداند آراء و اندیشه‌های گمراه‌کننده‌ای است که اهل بدعت با کمک آن‌ها به تفسیر قرآن می‌پردازند، اما سلف صالح ما با تلاش‌های فراوانی که صورت داده‌اند، کوشیده‌اند دروغ‌ها و سخنان باطل و بدعت آمیزشان را برملا سازند، و امروز نیز در میان این امت

کسانی وجود دارند که مأموریت آن بزرگواران را ادامه داده و تأویلات جاهلان و انحرافات تفسیری اهل باطل را نقش بر آب ساخته‌اند. البته تدبیر در قرآن بمعنای تفسیر قرآن با رأی و اندیشه‌ی فردی نیست، زیرا هر کسی قرآن را با رأی و نظر خود تفسیر کند. قطعاً در تفسیر آیه‌ای اگر چه گاهی درست عمل کند، اما به خطا رفته است، زیرا تدبیر در قرآن دارای قواعد و اصولی است که سلف این امت آن را پایه‌ریزی کرده‌اند، و تخطی از آن فاجعه‌بار خواهد بود، زیرا گر چه فرقه‌هایی در گذشته و نیز گروه‌های که امروزه ژست روشنفکری و عقلانیت بخود گرفته‌اند، مه‌بر این باورند که از میدان تدبیر وارد قرآن شده‌اند، اما از این بحث غافل بوده‌اند که علیرغم آنچه مطرح می‌کنند تدبیر بسی گسترده‌تر از آگاهی از تفسیر قرآن است، اینکه در قرآن باید تدبیر کرد سخن درستی است، اما از سویی دیگر می‌تواند خطرناک باشد، زیرا متدبیر تنها به اندیشه‌ای که بدان معتقد است پای‌بند نمی‌ماند، بلکه در بسیاری اوقات کار به جای کشیده می‌شود که چه بسا قرآن را مطیع اندیشه‌ی خود کند! به این ضرورت که چه بسا اندیشه‌ای در ذهنش پای بگیرد، سپس با استدلال به قرآن به تأیید آن اندیشه پردازد، و این لغزشگاه بسیار بزرگی است اما در حقیقت تدبیر عبارتست از دقت در خطاب‌های الله متعال با بندگان، و بیگانان اولین گام - همانگونه که اشاره شد - درک درست معانی مفردات و واژگان و عبارات قرآنی درست مطابق با فهم سلف این امت است، امام ابن‌یمین (رحمه الله) گوید: «خطاب‌های قرآنی متوجه قلب است، هر کس در قرآن تدبیر کند آن خطاب‌ها را خواهد یافت، خطاب‌هایی که اگر قلب درست آن را فهم کند، کاملاً تسلیم و رام آن‌ها می‌شود، و قطعاً چنین امر گنجینه‌ای را باید بدست آورد».

ترجمه کتاب حاضر را در همین راستا می‌بینم، مؤلف آن در تفسیر و بیان کلمات و مفردات و عبارات قرآنی راه پیشینیان این امت را در پیش گرفته و از تفسیر به رأی پرهیز کرده است، و امیدوارم من نیز در ادای این امانت بخوبی عمل کرده باشم، در پایان ذکر این نکته را نیز لازم می‌بینیم که هیچگاه نباید از مسأله‌ی بازگشت این امت به قرآنش ناامید شویم، و باید چشم به راه آن بود چرا که می‌دانم عزت و اقتدار در

دنیا، و سعادت در آخرت به آن بستگی دارد، و الله متعال را در همه حال به پاکی می‌ستائیم و او بهترین ولی و سرپرست و والاترین یار و یاور بندگانش است. درود و سلام بیکران بر پیامبرمان محمد و برخاندان و یارانش باد.

فائق احمدی

پائیز سال ۱۳۹۰

سندج، محله‌ی قلعه‌چهارلان

www.ketab.ir

مقدمه‌ی مؤلف

ثنا و ستایش فقط الله را سزد، و درود و سلام بر کسی که هیچ پیامبری پس از او نخواهد آمد، و بر خاندان و یارانش و بر تمام کسانی که تا روز قیامت راه و روش او را ادامه می‌دهند.

* بر کسی پوشیده نیست که شناخت واژگان و حالات هر زبانی، کلید اصلی و گام اول در فهم آن زبان است. از این رو کسی که کلید واژگان قرآن کریم را خوب فهم نکرده باشد، گشوده شدن باب اندیشه‌ی صحیح، و بهم جملات و نظم آیات و سوره‌ها بر او سخت و دشوار خواهد بود. بزرگان ضرر و زیان عدم فهم درست یک واژه، به مراتب از ضرر و زیان تعبیر نادرست از آن واژه بیشتر و زیان‌بارتر است. چون در آن صورت خلاف معنای مورد نظر آن کلمه عمل کرده‌ایم، و این چیزی نیست که شارع انتظار دارد.

* راغب اصفهانی گوید: اولین چیزی که در علوم قرآنی لازم است به آن توجه ویژه نشان داد، علم لفظی است. و در میان علوم لفظی نیز باید ابتدا به بیان معانی واژگان پرداخت. چون مفردات هر زبانی درست مانند تک تک آجرهایی است که بنای آن زبان را پی‌ریزی می‌کنند. از این رو کسانی که خواهان فهم درست قرآن با سایر علوم شرعی هستند، باید نخست معانی درست مفردات آنها را یاد بگیرند.

* از این رو به نگارش این کتاب پرداختم تا حدی که باشد برای کسانی که خواهان فهم درست معانی الفاظ و حالات قرآن هستند. در این راه از کتاب‌های تفسیر و غریب‌القرآن قدیم و جدید بهره‌ی فراوان برده‌ام، به گونه‌ای که عبارات آنها را خلاصه و تا حد امکان ساده نموده‌ام، و تا جایی که در توان داشته‌ام اقوال و نظرات مختلف را در قالب یک عبارت گنجانده‌ام، و آن جایی که با مشکل روبه‌رو بوده‌ام، به ترجیح میان آنها رو آورده‌ام. نتیجه‌ی این تحقیقات را نیز: «السَّراج فی بیان غریب القرآن» نام نهادم. از الله تعالی خواستارم این کار را موجب خیر و برکت برای خودم و سایر مسلمانان قرار دهد، و به آن به عنوان یک عمل خالصانه بنگرد. محمدبن العزیز النخضیری دانشگاه ملک سعود